

ומאחר שאף הנשים לא קידמו את ישראל, אסרה התורה אף את הנשים.

אישתיק אבנר.

מיד — "ויאמר אבנר: חי נפשך המלך, אם ידעתי. ויאמר המלך: **שאל אתה בן מי זה העלם**".

והרי **התם** [בפנייתו הקודמת של שאול לאבנר], **קרי ליה שאול לדוד "נער"** [כדכתיב: וכראות שאול, אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה "הנער"], ואיו **הבא קרי ליה "עלם"**?

אלא ודאי, **הכי קא אמר ליה שאול: הלכה "נתעלמה" ממך** אם מותר דוד לבוא בקהל. **צא ושאל בבית המדרש.**

שאל אבנר בבית המדרש: האם עמונית ומואבית אסורות.

אמרו ליה לאבנר בבית המדרש: כתיב: "לא יבוא עמוני", הרי למדת: עמוני ולא עמונית. וכתיב: **"מואבי" ולא מואבית.**

אקשי להו דואג כל הני קושיותא [כל אותן קושיות] שהקשה בתחילה לאבנר.

אישתיקו החכמים שבבית המדרש, ולא ידעו להשיבו.

בעי רצה דואג לאכרוזי עליה, על דוד, שפסול הוא לבוא בקהל.

מיד קם איש בשם "יתרא", שהיה חתנו של ישי, אבי דוד, ומנע מדואג להכריז על דוד שהוא פסול לבוא בקהל!

ומבאר הגמרא, שמצינו לאיש הזה שתי שמות —

מצד אחד מצינו בספר שמואל [ב פרק יז כה] שהיה שמו יתרא הישראלי, דכתיב:

"ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב, על הצבא.

ועמשא היה בן איש, ושמו של האיש — יתרא הישראלי, והוא האיש אשר [האיש ההוא, אביו של עמשא] בא אל אביגיל, בת נחש".

וישי, אבי דוד, נקרא "נחש", היות והוא היה אחד מארבעת הצדיקים שלא מתו אלא בעטיו של הנחש, שגרם מיתה לאדם.

הרי למדת, ששם אביו של עמשא הוא "יתרא הישראלי".

ומאיךך, **כתיב** בדברי הימים שהיה לו שם אחר: "ואבי עמשא — יתר הישמעאלי".

אמר רבא: מלמד הכתוב, שקרא ליתרא הישראלי בשם "יתר הישמעאלי", שחגר יתר את חרבו כישמעאל, ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו — ידקר בחרב!

והוסיף עוד המאירי: ושמה תאמר ובשכירות בלעם מיהא מה חטאו? והלא בלק הוא ששכר. כבר ידעת, שכך הוא מתכסיסי הדת, להיות המלך נענש על עוון העם והעם על עוון המלך,

בירושלמי [ראה ריטב"א, ובכל מה שהביא]. והמאירי כתב: שלא קידמו אלא אותם מואבים שבער, והם מיעוט שבהם, ונידונו כולם אחר הרוב.

אלא שגם אם יש לנו הלכה למשה מסיני על כך, **מכל מקום** — קשיא נימוקו של הכתוב לאסור את העמונים והמואבים.

שהרי אמרה תורה שטעם איסורם הוא "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם", והרי אף נשים היה להם לקדם בלחם לקראת נשים, ומכח הנימוק הזה לא היה מקום לחלק בין זכרים לנקבות! (4)

ומשנינן: לא היה לנשים לקדם לקראת נשים, הואיל ואין דרך אשה לצאת מביתה, וענין זה למדוהו בבבל ובארץ ישראל משני מקורות שונים:

הכא, (5) **תרגמו** [כאן, בבבל, תירצו]: **כל כבודה בת מלך פנימה**. (6)

במערבא [בארץ ישראל] **אמרי, ואיתימא רבי יצחק** אמר זאת:

כך מקובלני (1) **מבית דינו של שמואל הרמתי**: רק **עמוני** אסור לבוא בקהל, ולא **עמונית**. רק **מואבי** אסור לבוא בקהל, ולא **מואבית**.

ותמהינן: ומי **מהימן** יתרא להעיד עתה על כך?

והאמר **רבי אבא** אמר **רב**: **כל תלמיד חכם שמורה הלכה בשם רבו, ובא** —

אם קודם מעשה [קודם שבאת הוראה לידו] **אמרה ושנאה לתלמידיו בבית המדרש בשם רבו, אז שומעין לו**.

ואם לאו, אין שומעין לו, כי שמא מחמת מעשה הבא לידו אמרה. (2)

ומשנינן: **שאני הכא, דהא שמואל ובית דינו קיים!** וכדבר העשוי להתגלות כשקר — לא משקר בו אדם. (3)

בחטאו מת, אלא מפני שנגזרה גזירת מיתה בעטיו של נחש, והוא ישי אבי דוד].

3. רש"י. הריטב"א תמה על רש"י: ודאי טעמא דאין שומעין לתלמיד חכם אינו משום דחיישינן אשקרא, כי חס ושלום לחשוש שישקר. אלא חיישינן כי מתוך שנושא ונותן בהלכה כדי לקיים דבריו אמר "בדדמי", כסבור שקיבל מרבו, וכי רבו קיים ודאי דייק שפיר ולא אמר בדדמי.

4. כך צריך לפרש הקושיא, לפי מה שכתב המהרש"א שהלכה למשה מסיני היא, ושלא מן המקרא דרשוהו.

5. הב"ח הגיה: הכי.

6. כתב המהרש"ל: אין הפשט שבנות מואב

מפני שהמלך יש לו למחות בעם וכלל העם למחות במלך, וכמו שנענשו על ידי דוד במנין העם.

1. כלומר, הלכה היא למשה מסיני ונמסרה בקבלה איש מפי איש דרך בית דינו של שמואל הרמתי, מהרש"א. וראה גם חידושי מרן ר"ז הלוי על רות.

ולפי זה, מה שאמר: עמוני ולא עמונית, אין כוונתו לדרוש לשון "עמוני" דמשמע ולא עמונית, אלא דינא קאמר: עמוני אסרה תורה ולא עמונית.

2. כתבו התוספות: היינו דוקא היכא שהוא עצמו נוגע בדבר, וכגון יתר, שהיה צריך לאותה הוראה, שהרי בת ישי נשא, כדכתיב: אשר בא אל אביגיל בת נחש, ואמרינן בבבא בתרא: בת מי שמת בעטיו של נחש הקדמוני [כלומר: לא

אמר קרא: "ויאמרו אליו [המלאכים לאברהם, כשבאו לברשו על לידת יצחק]: **איה שרה אשתך?**

ויאמר: הנה באוהלה". — כי אין דרך אשה לצאת מביתה.

בתנאי, תנאים נחלקו בדבר מהיכן נלמד היתר הנקבות בעמון ומואב:

כתיב: "לא יבוא עמוני", הרי למדת, עמוני ולא עמונית.

וכתיב "לא יבוא מואבי". מואבי ולא מואבית, דברי רבי יהודה.⁽⁷⁾

רבי שמעון אומר מקור אחר לכך:

הואיל ואמר הכתוב בטעם האיסור "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", והרי דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם.

דרש רבא: מאי האי דכתיב בספר תהילים,

שומר דוד, "אנה ה', כי אני עבדך. אני עבדך בן אמתך, פתחת למוסריי"?

אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם: שני מוסרות [רצועות שקושרים בהם העול על הבהמה] שהיו עלי — פתחתם [פתחת אותם], בכך שהתרת את הנקבות של עמון ומואב.

ואלו הן שני ה"מוסרות" שהותרו: רות המואבית⁽⁸⁾ שדוד בא ממנה, ונעמה העמונית, אמו של רחבעם בן שלמה, שממנה יצאו מלכי בית דוד.⁽⁹⁾

דרש רבא: מאי האי דכתיב בספר תהילים, שאמר דוד "רבות עשית, אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו".

"אלי" לא נאמר, אלא "אלינו" — מלמד שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד, זקנו.

ואמר לו דוד לרחבעם נכדו, בנה של נעמה העמונית:

הקשה: למה לא אמרו כן לעיל בגמרא? וראה שם.

8. ביאר מהרש"א: משמע ליה למדרש כן מרישא דקרא: "בן אמתך", דהיינו רות, וכמו שאמרה לבועז "ופרשת כנפך על אמתך", ולשון רבים של "פתחת למוסריי" דריש, שרמז גם על נעמה העמונית.

9. פירוש: לא על עצמו דיבר, אלא על מלכי בית דוד, שהיו עליהם שתי מוסרות: רות ונעמה; ולפי מה שכתב מרן רי"ז הלוי שאם פסולים הם לקהל ממילא פסולים הם למלכות, מתבאר כונת דוד היטב.

ועמון לא היו יוצאות, שהרי דרכן ליצא מן הבית אפילו לזנות, וחלילה לומר עליהם: כל כבודה "בת מלך" פנימה. אלא הכי קאמר: מה שלא קידמו לנשים, היינו משום שבנות ישראל לא היו יוצאות כלל מאהליהן.

7. ביארו התוספות: ואם תאמר: לרבי יהודה תיקשי ליה "מצרי" ולא מצרית!?

ואמר ר"י: גבי עמוני ומואבי היה לו לקצר ולכתוב "עמון ומואב", הלכך מדכתיב: "עמוני ומואבי" אית לן למידרש למעט עמונית ומואבית קאתי קרא, אבל "מצרי" אם היה כותב "מצרים" היה מאריך יותר. והא דכתיב "אדומי" ולא כתיב "אדום", אגב "מצרי" כתב "אדומי"; ובמהרש"א

עלי ועליך — נאמרו שתי המקראות הללו
 [”עמוני” ולא נעמה העמונית, ”מואבי” ולא
 רות המואבית, מהרש”ל⁽¹⁰⁾].

וזה הוא שאמר דוד: ”נפלאותיך ומחשבותיך
 — אלינו”, אלי ואל רחבעם, בן בני, חשבת
 לטובה, כשהתרת את הנקבות של עמון
 ומואב.

דרש רבא: מאי האי דכתיב שאמר דוד ”אז
 אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי”?

אמר דוד: אני אמרתי ”עתה באתי”, זה
 עתה, בשעה שנמשחתי, באתי לגדולה, שזה
 ומקורב פסקו לי גדולה זו.

ולא ידעתי שכבר במגילת ספר [היא התורה,
 ראה מהרש”א] כבר כתוב עלי!

כלומר: לא ידעתי שכבר מימי אברהם נכתב
 עלי ב”מגילת ספר” של התורה.

שהרי התב, בבנות לוט, שמהן יצאו עמון
 ומואב, כתיב: ”הנמצאות”.

והכא, בבחירת דוד כתיב: ”מצאתי דוד
 עבדי, בשמן קדשי משחתיו.”⁽¹¹⁾

אמר עולא אמר רבי יוחנן: בת גר עמוני —
 כשרה לכהונה, ומפרש לה ואזיל.

קא סלקא דעתין לפרש: בת גר עמוני
 שנתגיירה אשתו עמו, והיתה הורתה ולידתה
 של בתו בקדושה, הרי הבת הזאת כשרה
 לכהונה.

אמר הקשה ליה רבא בר עולא לעולא:
 כמאן, כשיטת מי נאמרו דברי רבי יוחנן?
 שהרי ממה נפשך תיקשי:

אי כרבי יהודה, הא אמר: בת גר זכר הרי
 היא פסולה לכהונה כבת חלל זכר, ואיך
 הכשיר רבי יוחנן בת גר עמוני?!

ואי כרבי יוסי, החולק על רבי יהודה —
 הרי פשיטא שמותרת היא לכהונה, דהא
 אמר רבי יוסי: אף גר שנשא גיורת — בתו
 כשירה לכהונה!

כלומר: לא מיבעיא שבתו של גר שנשא
 ישראלית כשרה, אלא אף אם נשא הגר
 גיורת, אין הבת פסולה לכהונה.

ואם כן, לשיטת מי חידש רבי יוחנן שבת גר
 עמוני כשרה לכהונה?!

והוסיף רבא בר עולא להקשות:

וכי תימא לבאר, שלא הכשיר רבי יוסי, אלא
 בהנך דראויין לבוא בקהל.

אבל האי, גר עמוני, דאין ראוי לבוא בקהל
 — לא אמר רבי יוסי שבתו כשרה לכהונה,
 וזהו חידושו של רבי יוחנן להתירה בכהונה.

מנא ליה, מהיכי תיתי לומר כן?

שמא תאמר, דיליף [הוה סלקא דעתין
 ללמוד] מכהן גדול באלמנה, שהואיל ואינו
 ראוי בה, בתו חללה ופסולה לכהונה —

דעמונית ומואבית, ודרשות תרויהו יכולים
 להיות אמת.

11. כתבו התוספות: אף על פי שדוד עצמו

10. ומהרש”א כתב על זה: אין לשון שתי
 מקראות משמע כן, אבל שתי המקראות היינו:
 ”לא יבוא עמוני ומואבי”, ו”על דבר אשר לא
 קידמו”, כי מתרוייהו הני קראי ילפינן היתירא

אף אני אביא בת גר עמוני, שיש בה פגם של איסור קהל, ולכן היא פסולה לכהונה.

הרי איכא למיפרך:

מה לכהן גדול באלמנה, שבתו פסולה לכהונה, שכן ביאתו של הכהן הגדול באשתו האלמנה בעבירה היא, שהרי הוא אסור באלמנה.

אבל עמוני שנתגייר, הרי מותר הוא באשתו העמונית שהתגיירה עמו.⁽¹²⁾

שמה תאמר, חלל, הבא מכהן שבא על פסולי כהונה, יוכיח, שבתו פסולה לכהונה, כיון שיש בו עצמו פגם, היות שהוא נולד מביאת איסור, אף שעתה אין בביאתו של החלל שום עבירה [שהרי לא הוזהרו כשרות שלא להנשא לחללים], ובכל זאת בתו של החלל פסולה —

אף אני אביא גר עמוני, שתהא בתו פסולה, למרות שלא היה איסור בכיאה שהיא נולדה ממנה, כיון שפגום הוא אביה, שהרי אסור לבוא בקהל.

יש לפרוך: מה לחלל, שכן יצירתו בעבירה, שנולד מביאת כהן בפסולי כהונה האסורים לו, ולפיכך פוסל הוא את בתו. תאמר בגר עמוני, שכן אין יצירתו בעבירה.

אלא יש לומר, שהיה מקום ללמוד מהצד השוה:

כהן גדול באלמנה יוכיח, שאין יצירתו בעבירה, ובכל זאת פוסל את בתו.

וחזר הדין, לא ראי זה [כהן גדול באלמנה] כראי זה [חלל].

ולא ראי זה כראי זה.

אבל הצד השוה שבהן: שאינו ברוב קהל, כלומר: אינן כשאר רוב ישראל, אלא יש בהם צד פגום, שהכהן גדול ביאתו בעבירה, וכמו כן החלל יצירתו בעבירה, ולכן בתו פסולה.

אף כאן, עמוני שהתגייר, שאינו ברוב קהל, שהרי אסור הוא לבוא בקהל, ולכן תהא בתו פסולה לכהונה.

ולכן הוצרך רבי יוחנן לחדש שהיא כשירה.

אי אפשר לומר כן! ופשיטא שאין בת גר עמוני שנשא עמונית פסולה לכהונה, כיון דאיכא למיפרך:

מה להצד השוה שבהן — בת כהן גדול באלמנה, ובת חלל — שכן יש בהן צד עבירה, כי בת כהן גדול באלמנה הרי יצירת הבת היא בעבירה, ובת חלל הרי יצירת אביה היא בעבירה.

תאמר בבת גר עמוני שנשא גיורת עמונית, שאין כאן צד עבירה כלל.

ומאחר שביאר רבא בר עולא שאין מקום לאסור בת גר עמוני שנשא גיורת עמונית, ואין חידוש לומר שהיא כשירה לכהונה, הוסיף ואמר לו לעולא:

אמרה, ברוח הקודש אמרו; וראה מה שכתב על זה המהרש"א.

12. הסוגיא היא אליבא דרבי יוסי, והוא הרי סובר [ראה לעיל נז א]: קהל גרים לא איקרי

רבי יוחנן אמר: כשירה הבת לכהונה.

וריש לקיש אמר: פסולה הבת לכהונה.

ומפרשין טעמייהו:

ריש לקיש אמר: פסולה, דיליף לה מכתן גדול
באלמנה שביאתו בעבירה ובתו פסולה
לכהונה.

רבי יוחנן אמר: כשירה.

דתני רבי זבאי קמיה דרבי יוחנן: כתיב גבי טז-ב
כהן גדול: כי אם בתולה "מעמיו" יקח אשה

להביא גיורת מכנה [מלשון "כן", "מכון"]!
כלומר זאת שאביה ואמה הם "מעם
אחד", (1) כגון עמוני שנשא עמונית, והבת
נולדה בקדושה, (2) שהיא כשירה לכהונה. (3)

אבל כשאינה באה מעם אחד, וכגון שנשא
גר עמוני את בת ישראל, הואיל והיא אסורה

דילמא בעמוני שנשא בת ישראל, שהיא
אסורה לו, קאמרת, שמכל מקום היא כשירה
לכהונה.

וחידוש יש בדבר, שאף על גב דביאתו
בעבירה, ויש לדמותו לכהן גדול באלמנה,
שביאתו בעבירה ובתו פסולה לכהונה, בכל
זאת בעמוני, אין הדין כן, אלא בתו כשירה
לכהונה [וכדמפרש הטעם לקמן מ"בעמיו"].

אמר ליה עולא לרבא בר עולא: אין, אכן זו
היתה כוונתי בדברי רבי יוחנן, שאמרת
משמו.

דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: בת גר
עמוני שהוא פסול קהל, ובכל זאת נשא בת
ישראל, וביאתו בעבירה.

וכמו כן בת מצרי שני, (13) שהוא פסול קהל,
ונשא בת ישראל, וביאתו בעבירה —

"משני עממין", שאינו מפרש עמון וישראל, אלא
"גר וישראל" הם שנקראו שני עממין; ועל דרך
זה היא כוונת רש"י כאן "שאביה ואמה מעם
אחד", והיינו שאמו אף היא גיורת, כאביו שהוא
גר עמוני, וטעם היתר הבת הוא משום דקהל
גרים לא איקרי קהל.

וכן הוא בלשון המאירי: כלומר, דוקא
"מכנה", פירוש "מכן שלה", רצה לומר ממכונה,
שהיא מכל צד בת גרים. כגון שאביה ואמה
מעם אחר, ונתגירו, שאין צד עבירה בביאתם.

2. בערוך לנר נתקשה בלשון "גיורת" דמשמע
שהבת עצמה נתגיירה, וכן בלשון רש"י שכתב:
"ונולדה בקדושה", דמשמע שהורתה היתה שלא
בקדושה, שהרי משמעות הסוגיא היא שאין אנו
מדברים כלל על בת שהיא עצמה גיורת או
שהורתה שלא בקדושה, אלא שהיא בת גרים.

3. כתב הריטב"א שאין זה אלא אסמכתא

קהל. וכעין זה מבואר לקמן בגמרא סוף עמוד ב
גבי מצרי שנשא מצרית אילו היתה מצרית
מותרת; וכן מבואר שם מדברי הרשב"א
והריטב"א גם לגבי עמוני, שהיתרו בעמונית הוא
משום "קהל גרים לא איקרי קהל".

13. לפיכך נוקטת הגמרא "מצרי שני", כי אילו
היה זה מצרי ראשון נמצאת בתו מצרית שניה,
ופסולה היא אפילו לישראל, שהרי אף הנקבות
אסורות; אבל כשאביה מצרי שני, הרי היא
מצרית שלישית, ולא אסרה התורה בהם אלא עד
דור שלישי.

1. רש"י כתב: שאביה ואמה מעם אחד. ומשמע
שזה הוא טעם ההיתר, ולא משום דקהל גרים
לא איקרי קהל. וכן משמע בגמרא שהרי הוא
נלמד מ"בעמיו", דהיינו עם אחד.

וביאור הדברים הוא, על פי משמעות לשון
רש"י בד"ה איכא דאמרי, גבי בתולה הבאה